

Számvetés a vajdasági magyarságról

Ha későn cselekszünk, elveszünk

Végre számvetésre készültünk. Jócskán megkészt számvetésre. Tíz évvel a politikai rendszerváltozás után került sor a közelmúltban először a vajdasági magyarság tudományos életének áttekintésére, nemzeti közösségünk legértékesebb szellemi kapacitásának a felmérésére. Olyan időpontban történt ez a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság által szervezett tanácskozás, amikor már mindannyiunk számára nyilvánvalóvá vált, hogy milyen óriási bajba jutottunk. Persze nem csak mi, vajdasági magyarok kerülünk bajba, mindenki kárvalottja az elmúlt évek történéseinek, aki ebben a térségben él. Am ami a többségi népet sújtja, százezre jobban sújt bennünket. Vonatkozik ez a szellemi életre és a tudományra is.

A „Magyar tudomány napja”-ként meghirdetett tanácskozás elnevezése – véleményem szerint – megtévesztő volt a helyzetünket kevésbé ismerők számára. Azt sugallta ugyanis, mintha a Vajdaságban intenzív magyar tudományos élet zajlana, és most összesereglettek Újvidéken a magyar tudósok, hogy beszámoljanak az évi munkájukról. Hol van itt tudományos élet, ahol már élet is alig van? Ahol az emberek tönkrementek, felélték javaikat, és a tél beálltával a hideg és sötét szobák mélyén kucorogva várják a bizonytalan holnapot. Ahol az embargóval sújtott, agyonbombázott ország romokban hever, a vállalatok csődbe mentek, az intézetek leépültek, az iskolák felmorzsolódtak, a műzások pedig hallgatnak.

A „tudomány napja” egy boldog ország boldog népének az illúzióját keltette az emberben, ahol a dolgok többek-később rendeződnek, ahol a jövő nemzedékét elhivatott tanárok nevelik, és az iskolák ontják magukból a nemzet új szellemi erőt. Ahol a kutatóintézetek szoros tudományos együttműködésben állnak a gazdasággal; a médiák harsogva ünneplik az alkotókat, a feltalálókat; az

orvosok sikert sikerre halmoznak az emberi élet meghosszabbításában; a tudósok pedig az örök természeti törvények megismerésének a vágától hajtvá szennvedélyesen kutatnak, konferenciáznak, tanácskoznak.

Talán a konferencia szervezőinek is egy ilyen világ lebegett a szeme előtt, amikor összeállították a sokféle tematikai blokkból álló tanácskozási programját. Volt ott minden: A vajdasági magyar tudományosság szervezési kérdései (tudomány és társadalom), regionális fejlesztés és vajdasági magyar tudományosság, magyar felsőfokú, egyetemi oktatás problémái, magyar magánegyetem, azaz egy kutatói intézet alapításának, struktúrájának kérdései, magyar egyetemi és középiskolai tankönyvellátás, emberi, nemzeti kisebbségi jogok, kisebbségi önkormányzat Európában és a világban, magyarságkutatás és magyar történettudomány a Vajdaságban, magyar nyelv és irodalom, közművelődés, tájékoztatás és tudomány, tudományos infrastruktúra és információcsere (könyv- és folyóiratkiadás, valamint -beszerzés, dokumentáció). Az egyes tudományágak és tudományterületek helyzete (társadalom-, élet- és természettudományok tagozódással) – szakkáder, fiatalok felvétele és továbbképzése (áttekintő referátum), nemzetközi tudományos együttműködés és kapcsolattartás (testvértársulatok tapasztalatai).

Kétségkívül egytől egyig fontos témák voltak. De vajon hol van az a szellemi kapacitás a Vajdaságban, amely meg tudna felelni ennek a kihívásnak? Amióta a meghívni kézhöz kaptam, egyre csak a járt és jár az eszemben, vajon ki és hogyan készíti majd el az átfogó beszámolókat és az egyes témakörökhöz kapcsolódó referátumokat? Hol vannak ezek az emberek a vajdasági magyarság tudományos közéletében? Meglátásom

szerint, bár a szervezők igen nagyot morkoltak a különféle tematikai blokkokkal, mégsem tartottam elhibáztottnak törekvésüket. Lássuk végre, hányan vagyunk, és mire vagyunk képesek. Ha megkésve is, de végre sor került a tuda-

A szabadkai színház udvara. Oláh Sándor festménye

mányos „megmértetésre”. Feleltébb nagy szükségünk van ugyanis szellemi kapacitásunk, lehetőségeink számbavételére.

Vajon tudunk-e, képesek vagyunk-e még segíteni bajba jutott nemzeti közösségünkön? Lehetőség, hogy a tudósainkra vár az, amire politikusaink nem voltak képesek? Azt szokták mondani, hogy ha Angliában nem lett volna az oxfordi és a cambridge-i egyetem, nem született volna meg a Brit Birodalom. Ugyanez elmondható az Amerikai Egyesült Államokról, Németországról, Japánról is. Ha ezek az országok nem tették volna elsődleges nemzeti ügyé a

tudományt, az oktatást, és egyáltalán az innovatív, azaz megújító tevékenység támogatását, ma nem lennének ott, ahol vannak.

Egyetlen nemzet helyzetén sem lehet pusztán politikai eszközökkel változtatni. Sokan az anyaország meg erősödésétől és gazdasági kisugárzásától várják a határon túli nemzetrészek felemelkedését. Mások Szerbia demokratizálódásától remélik ugyanezt. Ahhoz, hogy ebből az alélt állapotból magunkra találjunk, bizonyára mindkettőre nagy szükségünk lesz. Legfőképpen azonban szemléletváltásra kellene kényszerülnünk. Annak a felismerésére, hogy minden népnek a szürkeállomány legnagyobbskinc. Minden nemzet megújulásának és felemelkedésének záloga az alkotó emberi tevékenység és a tudományos teljesítmény, amely szorosan kötődik a szellemi élethez és a művelődéshez. A térségben élő népek útvesztésének jelenlegi betegségének, nagy bajainak a legfőbb oka az új kihívásoknak megfelelően nem tudó, illetve a hatékony alkotó, szellemi erők hiánya vagy megfogyatkozása. A bajból való kilábalás, a várva várt gyógyulás kizárólag ezeknek a szellemi erőnek a megerősödésétől és a nemzetadalmi szervepvállalásától nem mérhető.

Ebben szenvedünk nagy hiányt, mi vajdasági magyarok is. Nemcsak a pénznek, hanem a szellemi tőkének, az alkotó személyiségek kisugárzásának a hiánya is égető. A világ leggazdagabb országaiiban nincs olyan mértékű pazarlás ezen a téren, mint nálunk, ahonnan szomatlanul áramlik ki az országból a szürkeállomány. Mindezt vonatkozik a szerbkerbe is. Ezeknek a történészeknek az okát a pártelit társadalom természetében kell keresnünk. A diktatúrák lényegükből fakadóan gyűlölik és üldözik az innovatív egyéniséget, az autonóm szel-

lemi életet és a tudományos centrumokat. Ez a politikai stratégia volt jellemző minden kommunista társadalomra, amelynek örökségeként a pártelit uralma kisebb vagy nagyobb mértékben, de ma is megtalálható minden posztkommunista társadalomban, ám ahol sem járt olyan végzetes következményekkel, mint Jugoszláviában.

A jövőtől minden nemzetnek arra kellene alapoznia, amivel büszkélkedhet, ami erős oldala. A magyarság például a kultúra és a tudomány terén világszínvonalú teljesítményre képes, ami a politikáról a legnagyobb jóindulattal sem mondható el. A magyar művészek, tudósok, kutatók, feltalálók, orvosok ott vannak a világ élvonalában, velük ellenében vagy százötven éve nem volt olyan politikusunk, aki igazán megkérdőjelezhetetlen teljesítménnyel hozzájárult volna a nemzet gyarapodásához.

A józan ész azt diktálja: ha a tudomány és a művészet bizonyítottan magasabb szintere a magyarságnak, mint a politika, akkor erre kell alapozni. A politikának a művelődést és tudományt kell menedzselnie, és nem megfordítva: mindent alárendelni a politikának. A politikusok helyett az alkotó – értékeremtő és értékteremtő – emberek társadalmi pozícióját kell felerősíteni. Ezt a munkát kell nagyobb társadalmi megbecsülésben részesíteni. Fokozottan érvényes ez a kisebbségi helyzetre és a kisebbségi politikára. Ideje lenne tudatosítani, hogy a politika szerepe kisebbségben végképp nem a törtétesnek és hatalomvágyának a színtere, hanem az értékeremtésnek a színtere. Ennek megfelelően a médiának – a politikuskok túlszerepeltetése helyett – az alkotó szellemi réteget kellene előtérbe helyezni. Feltéve persze, ha van még egyáltalán ilyen réteg, amely képes talpra állni, és társadalmi szerepet vállalni. Ide, erre kellene most a vajdasági magyarság, sőt az egész nemzet! tartalékait, figyelmét összpontosítani. Ha nem így teszünk, vagy későn cselekszünk, félé, hogy elveszünk.

Hódi Sándor
Ada (Vajdaság)